

'Een paar apart' is een nog jong project in volle ontwikkeling. Deze brochure is dan ook geen studie over effecten of resultaten.

In deze brochure beschrijven we vanuit welke visie de idee van 'Een paar apart' en de Cultuurcafés groeide. Daarna volgt een beschrijving van hoe de praktijk er op dit moment, begin 2005, uitziet. Tot slot geven we aan waar knelpunten en groeikansen liggen.

Een paar apart

*gearrangeerde
ontmoetingen tussen
mensen die in armoede
leven en mensen die niet in
armoede leven*

Woord van dank

We danken Cera. Ze financierde deze brochure. Vooral de oprechte interesse voor de manier waarop 'Een paar apart' zich ontwikkelde de voorbije jaren was heel ondersteunend.

Verder danken we het Hiva die de vormgeving van deze publicatie op zich nam. Vooral de supervisie van het HIVA hielp ons om van de losse onderdelen een geheel te maken.

Dank ook aan vrienden, kennissen en collega's die zorgzaam bedenkingen en aanvullingen gaven bij deze brochure.

'Een paar apart' wil ontmoetingen organiseren.

Ontmoetingen tussen mensen die elkaar spontaan amper tegenkomen, namelijk mensen die in armoede leven en mensen die niet in armoede leven. Zij zijn de hoofdrolspelers in dit project. Deelnemen aan 'Een paar apart' dient vooral plezierig te zijn. We weten dat het tegelijkertijd niet altijd gemakkelijk is. Mensen moeten open staan voor elkaars leefwereld, voor andere gewoonten en andere gedachten. Onze dank gaat dan ook van harte uit naar alle deelnemers die 'Een paar apart' mee vorm geven.

Ontmoetingen ook tussen organisaties die voordien nog niet samenwerkten. Organisaties bovendien uit twee verschillende 'sectoren', namelijk de sociale en de culturele sector. Twee sectoren met andere doelstellingen, doelgroepen en werkwijzen.

Om tot een gedragen werking te komen, dienen beide sectoren voortdurend te spreken met elkaar over waar 'Een paar apart' voor staat. Dit vraagt veel van de betrokken organisaties. We stellen bij elkaar immers het gekende en vertrouwde ter discussie. Vooral op momenten dat het anders loopt dan gehoopt vergt dit veel discipline en professionaliteit. Bij deze willen we dan ook alle betrokken organisaties bedanken voor de bereidheid 'Een paar apart' mee in te kleuren.

Bovendien –en bovenal– dienen organisaties in dit voortdurende gesprek voldoende pauzes in te lassen om de stem te laten meeklinken van diegenen die slechts zelden het woord krijgen, met name mensen die in armoede leven. Het zijn allereerst zij die aangeven in welke richting 'Een paar apart' zich verder zal ontwikkelen.

*Van lotgenoten onder gelijken naar
kennismaking met vreemden*

*Van groepsmatig en formeel werken
naar een meer individuele en
informele aanpak*

*Het verschil benoemen:
een noodzaak*

*Inzet van een ervaringsdeskundige in
de armoede en sociale
uitsluiting*

Van lotgenootschap onder gelijken naar kennismaking met vreemden

Lotgenoten

Om het verhaal van 'Een paar apart' te kunnen vertellen, moeten we eerst vzw Recht-Op voorstellen. Vanuit de werkingen van vzw Recht-Op is immers de idee van 'Een paar apart' gegroeid.

vzw Recht-Op is een vereniging waar armen het woord nemen. Het doel van vzw Recht-Op is bij te dragen tot de armoedebestrijding vanuit de eigen ervaring van mensen die in armoede leven, via de realisatie van zes concrete doelstellingen:

- armen samenbrengen in groep
- armen het woord geven
- werken aan de maatschappelijke emancipatie van armen
- werken aan maatschappelijke structuren
- vormingsactiviteiten en de dialoog organiseren
- armen blijven zoeken

Armoede wordt meestal geassocieerd met een financieel tekort. Dit is niet de invalshoek van vzw Recht-Op. Voor hen gaat armoede lang niet uitsluitend over het niet beschikken van te weinig middelen. Het wordt bepaald door een kluwen van problemen en achterstellingen op verschillende cruciale levensgebieden. Basisrechten zoals het recht op een fatsoenlijk inkomen, op gezonde huisvesting, op degelijk onderwijs, op een toegankelijke gezondheidszorg, op adequate hulpverlening en rechtsbijstand blijven onbereikbaar.

Naast het bevorderen van de zelfstandigheid van mensen die in armoede leven, bestrijdt vzw Recht-Op de armoede op een structurele manier. Dit krijgt vorm via de thematische groepswerking. Groepen mensen die in armoede leven komen tweewekelijks samen rond een bepaald thema dat met armoede te maken heeft. De groepsleden bepalen dit onder-

werp zelf. Mensen wisselen ervaringen uit over het onderwerp, inventariseren knelpunten en formuleren voorstellen tot verbetering. Zo ontstaat er een dossier waarmee groepsleden en groepswerkers samen naar (beleids)verantwoordelijken stappen.

Op het vlak van sociale netwerkvorming stimuleert vzw Recht-Op vooral contacten tussen lotgenoten: mensen die in armoede leven komen samen en verenigen zich. Contacten met mensen die niet in armoede leven zijn uitsluitend professioneel van aard: werkers van vzw Recht-Op, collega's van andere verenigingen, medestanders uit het middenveld en beleidsverantwoordelijken. Niet beroepsmatig worden er weinig bruggen geslagen naar mensen die niet in armoede leven. Dit stemt tot nadenken over het begrip 'sociale netwerken'.

'Een paar apart' is geënt op de basiswerkingen van vzw Recht-Op (Kiel en Borgerhout). Een eerste stap om netwerken van armen te verruimen is immers dat armen uit hun geïsoleerde situatie geraken en in contact komen met lotgenoten (=homogene contacten). De basiswerking van vzw Recht-Op garandeert deze ontmoetingskansen tussen gelijkgezinden.

Het deel van het netwerk dat met het (zeer belangrijke!) niveau van gezin en familie te maken heeft, wordt eveneens in zeer nauwe samenwerking met de basiswerking opgevolgd.

In de samenwerking tussen 'Een paar apart' en vzw Recht-Op vormt vzw Recht-Op tegelijkertijd vertrekpunt en vangnet voor mensen die in armoede leven. Voor mensen die niet in armoede leven is het een geruststelling te weten dat mensen die in armoede leven terecht kunnen bij vzw Recht-Op.

Sociale netwerken van mensen die in armoede leven

Een sociaal netwerk verwijst naar de contacten die iemand heeft met andere mensen. Het bestaat uit: verwanten (kinderen, ouders, schoonouders, broers en zussen), vrienden en bekenden (kennissen, collega's, burens, lotgenoten en clubleden), maatschappelijke instituties (werk, school, hulpverlening, justitie en rechtshulp, instanties van sociale wetgeving en geloofsgemeenschappen).

Belangrijk in een netwerk is de mate waarin iemand die contacten als steunend ervaart, en dit op emotioneel, cognitief, materieel en praktisch vlak. Iemand kan zijn of haar netwerk als heel waardeerend ervaren en vinden dat het zijn of haar sociale en maatschappelijke invloed vergroot. Een 'gezond' netwerk vervult in voldoende mate deze functies, wanneer dat nodig is. Een goed functionerend netwerk verschaft mensen de nodige toegang tot materiële bronnen, kennis en macht. Maar ook, en zeker even belangrijk: een sociaal netwerk kadert het denken en waarderen van mensen.

Uit ervaring en uit literatuur leerden we dat mensen in armoede vaak een erg beperkt sociaal netwerk hebben, zowel wat formele als wat informele relaties betreft. Hun netwerk is beperkt in aantal relaties en hoofdzakelijk toegespitst op het eigen kerngezin. Het is ook beperkt in verscheidenheid: mensen in armoede kennen meestal vooral andere mensen die ook in armoede leven. Ze komen amper in contact met mensen die niet in armoede leven, tenminste niet op een informele manier. Enkel op formele wijze ontmoeten ze mensen die niet in armoede leven, namelijk door tal van contacten die ze hebben met maatschappelijke diensten en officiële instanties.

Kortom: bij gebrek aan informele contacten met mensen die niet in armoede leven missen mensen die in armoede leven een belangrijke bron van steun om uit de armoede te geraken. Ze slagen er moeizaam in om mensen met een andere sociale achtergrond te leren kennen.

De Morgen - Sigmund

Ontmoeting met mensen met een andere sociale achtergrond

In de aanloop naar 'Een paar apart' vroegen we ons af of het mogelijk zou zijn om mensen die in armoede leven in contact te brengen met mensen die niet in armoede leven. Vanuit het oogpunt van armoedebestrijding ligt hier wellicht een belangrijke hefboom om de soms generatielange uitsluiting te doorbreken.

Dit werd de doelstelling van 'Een paar apart': het verbreden van het sociale netwerk om de kansen op opwaartse sociale mobiliteit te vergroten. We gaan ervan uit dat erkenning, tijd en aandacht krijgen een belangrijke emotionele ervaring is voor mensen, te meer als het komt van iemand die beschouwd wordt als een persoon 'die het beter doet'. Het draagt bij tot een beter zelfwaardegevoel. Die verhoging van zelfwaardering kan een positief proces op gang brengen.

Het opzet van 'Een paar apart' lijkt vrij simpel: mensen die in armoede leven in contact brengen met anderen. De opdracht bestaat erin om deze 'groepen' kennis te laten maken met elkaar en met elkaars leefwereld.

De praktijk toont aan dat deze schijnbaar eenvoudige beweging helemaal niet zo gemakkelijk te realiseren valt. Ontmoeting opzetten of sociale netwerken creëren is sowieso niet per definitie zaligmakend. Om een positief effect te bereiken dienen een aantal voorwaarden vervuld te zijn. Het risico is immers groot dat de vooroordelen die groepen hebben over elkaar veeleer bevestigd dan ontkracht worden. Er is heel wat methodische en professionele begeleiding nodig om positieve contacten te doen slagen.

Samengevat doet 'Een paar apart' een oproep tot solidariteit over klas-sengrenzen heen. Het wil zoeken naar manieren om de schotten tussen bevolkingsgroepen te doorbreken. Het tracht nieuwe vormen van betrokkenheid te stimuleren. 'Een paar apart' wil hefbomen aanreiken om verbroken verbindingen te herstellen. 'Een paar apart' organiseert aansluiting om uitsluiting tegen te gaan.

Vergroten van informele kennissenkring

Essentieel is dat we de uitbreiding van het sociale netwerk voor mensen die in armoede leven realiseren in de sfeer van informele of 'gewone' contacten tussen mensen. Met 'Een paar apart' zochten we naar een tegengewicht voor de vele formele (hulpverlenings)relaties van gezinnen die in armoede leven. Met het project wilden we in het bijzonder het onderdeel van het sociale netwerk binnen de groep van vrienden en bekenden uitbreiden.

Ook in sportclubs, theaterverenigingen en politieke partijen ontmoeten mensen elkaar op basis van interesse. Alleen: mensen die in armoede leven vinden zeer moeilijk aansluiting bij deze organisaties en krijgen dus ook minder kans tot ontmoeting met medeburgers.

Net in deze informele contacten met mensen die niet in armoede leven, liggen misschien kansen om een stap vooruit te geraken in het leven.

Van groepsmatig en formeel werken naar een meer individuele en informele aanpak

De eerste bijeenkomsten van het project vonden plaats in de lokalen van vzw Recht-Op/Kiel, in groep. Aan de toenmalige groepsleden van de werking van vzw Recht-Op/Kiel vroegen we wie geïnteresseerd was om mee in het experiment van 'Een paar apart' te stappen. 15 deelnemers waren enthousiast. Tegelijkertijd vonden we via contacten in de wijk 4 mensen die niet in armoede leven en die eveneens zin hadden om mee te doen.

Van bij het begin was de vraag van mensen die in armoede leven groter dan het aanbod vanuit mensen die niet in armoede leven. Dit onevenwicht is sindsdien gebleven.

Bij de start van het project wilden we uitzoeken hoe we de contacten tussen beide groepen concreet konden maken. We nodigden deelnemers regelmatig uit om hier mee over na te denken. Die bijeenkomsten hadden de vorm van vergaderingen: de projectwerksters bereidden de bijeenkomst voor en leidden ze. Daardoor behielden de samenkomsten een sterk formeel karakter. De deelnemers gaven aan dat contact leggen gemakkelijker zou verlopen als ze samen iets zouden 'doen'. En dus gingen we wandelen in een park in de buurt, dronken we samen iets op een terrasje of gingen we 'wallyballen' in een sportzaal om de hoek. De sfeer op deze activiteiten was veel gemoedelijker dan op de formele samenkomsten.

Toch verliepen die contacten anders dan we hadden gehoopt: wie elkaar al kende, trok samen op, wie elkaar niet kende, voerde wel wat beleefdheidsconversatie, maar daartoe beperkte het contact zich meestal. Of zoals het spreekwoord zegt: 'Soort zoekt soort'.

We merkten ook dat het geheel een groepsgebeuren bleef, ook binnen de twee groepen. En een groep heeft een heel eigen dynamiek: sociale

processen spelen zich op een heel specifieke manier af en mensen gedragen zich anders in een groep dan wanneer ze met twee of drie zijn. Het in contact komen met elkaar verliep niet naar wens: de sfeer was niet persoonlijk genoeg en de intimiteit ontbrak.

Van daaruit groeide de idee om de groepsmatige samenkomsten te verlaten. We zochten naar een meer individuele benadering: we wilden naar een één-op-éénformule' en duo's samenstellen van iemand die in armoede leeft en iemand die niet in armoede leeft. **'Een paar apart'** werd de naam van deze manier van werken. De eerste duo's gingen op stap.

Heel veel contacten verliepen in die beginperiode via de projectwerkers, per telefoon. Ons kantoor fungeerde als 'dispatchingbureau'. Dit was een zeer tijdsintensieve aangelegenheid. En vooral: mensen kregen onvoldoende de gelegenheid om rechtstreeks met elkaar in contact te komen.

De deelnemers leerden elkaar slechts heel langzaam kennen, en enkel tijdens een uitstap, per twee. Op deze manier kregen mensen te weinig ontmoetingskansen.

Daarom gingen we op zoek naar een vorm waarbij mensen elkaar in levende lijve konden ontmoeten, en rechtstreeks afspraken konden maken met elkaar. Het mocht echter niet opnieuw een formeel karakter krijgen. Het moest bij wijze van spreken bij pot en pint kunnen gebeuren. En daar kwamen we ook bij uit: een cafémoment. Het kreeg de naam **Cultuurcafé**. Dit komt verder aan bod bij 'Het Cultuurcafé als omkadering van 'Een paar apart''.

Het verschil benoemen: een noodzaak

Inherent aan 'Een paar apart' is dat deelnemers dienen te benoemen tot welke 'groep' ze behoren: de groep mensen die in armoede leven of zij die niet in armoede leven. Voor veel mensen is dit vaak de eerste keer dat ze vanuit dit perspectief bewust nadenken over hun eigen positie.

Arm zijn roept bij de deelnemers vaak erg negatieve beelden op. Groepsleden van vzw Recht-Op benoemen het in de video 'Armoede is...' als volgt:

*'Ze zeggen: Eigen schuld, dikke bult
Wie 't zoekt, die zal 't krijgen
Te lam, te lui, te lomp
Ze noemen ons: Profiteurs
Achterlijken
Crapuul
Ze vinden ons: Koppig als ezels
En vals als een vos'*

Het blijkt voor deelnemers ook moeilijk anders te denken dan in termen van arm en rijk. Wie niet arm is, is rijk. En omgekeerd. Mensen hebben hierover dikwijls erg stereotype beelden: wie niet arm is, woont in een chique villa, heeft een goede job, een snelle auto, een leuk gezin, veel vrienden, en geen problemen. Wie arm is, slaapt onder de brug, heeft geen werk, is verslaafd aan alcohol of drugs, zorgt niet voor zijn of haar kinderen, wisselt voortdurend van partner, en zit altijd in de problemen.

Een vaak gehoorde opmerking is of het wel nodig is om deelnemers te vragen zo expliciet te benoemen in welke groep ze zich het meest herkennen. Sterker nog: is het wel goed een speciaal project op te zetten om groepen mensen in contact te brengen met andere groepen mensen? Doen we daarmee niet net wat we proberen te vermijden: mensen opsluiten in een categorie? *'We zijn toch allemaal hetzelfde'*, zeggen mensen ons meermaals als we het opzet van ons project voorstellen.

De werkelijkheid doorprijkt zulke dooardoeners. Er zijn groepen die op basis van hun 'anders zijn' uitgesloten worden uit het maatschappelijk leven. Hun anders zijn ontkennen, haalt deze groepen niet uit hun isolement. Om de mechanismen van uitsluiting aan de orde te kunnen stellen, is het juist noodzakelijk dat een groep als categorie benoemd wordt. Want wat niet benoemd wordt, bestaat niet.

En armoede bestaat. Er moet dus benoemd worden waarover het gaat. Dit benoemen is een noodzakelijke tussenstap. Pas als er in de samenleving voldoende ruimte is om het anders zijn van groepen te laten bestaan, zonder uitsluiting, kan daar van worden afgestapt.

De Morgen - Sigmund

Inzet van een ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting

Ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting is een nieuw beroep. Het is ontstaan in het kader van een nieuwe methodiek binnen de armoedebestrijding: een methodiek die een antwoord moet bieden op de 'missing link' tussen mensen die in armoede leven enerzijds en hulpverleners en beleidsmakers anderzijds. Men spreekt hier vaak over 'werelden van verschil'. Hulpverleners en beleidsmakers behoren immers meestal tot de middenklasse, doordat ze opgroeiden in een middenklassegezin of omdat ze momenteel door hun opleiding en huidige beroep tot de middenklasse behoren.

Het is een feit dat hulpverleners enkel in aanraking komen met armoede via hun werk, en dan nog enkel via wat mensen hen daarover vertellen. Andersom kennen mensen in armoede de leefwereld van hulpverleners en beleidsmakers amper en ook enkel van wat ze ervan te zien en te horen krijgen van anderen. De wederzijdse onwetendheid en onbekendheid met elkaars sociale achtergrond en leefwereld geeft aanleiding tot misverstanden en onbegrip, gevoelens van machteloosheid en wantrouwen.

Mensen die een geschiedenis van armoede hebben kunnen een opleiding volgen. Ze leren hun ervaringen als arme te verwerken en te verruimen. Tijdens deze opleiding krijgen ze vaardigheden en methoden aangereikt om hun armoede-ervaring deskundig aan te wenden. Een opleiding is echter niet de enige weg om ervaringsdeskundige te worden. Het kan ook geleerd worden op de werkvloer, mits coachen.

'Een paar apart' speelt zich af in de privé-sfeer van het leven van mensen, met name daar waar mensen op een informele manier contacten leggen met andere mensen. Dat het verschil in leefwereld hierbij een belemmerende rol speelt, bewijst de praktijk: mensen leggen spontaan geen contact met elkaar. Het lag dan ook voor de hand om van bij de start van 'Een paar apart' een ervaringsdeskundige in te schakelen.

De specifieke opdracht van de tandem ervaringsdeskundige in de armoede en projectwerkster bestaat erin om te werken vanuit hetzelfde dubbelperspectief als de deelnemers van ons project, namelijk dat van mensen die in armoede leven en mensen die niet in armoede leven.

Door het ontbreken van financiële middelen werken er op dit moment in de Cultuurcafés geen ervaringsdeskundigen. Dit is een belangrijk tekort.

*Cultuur als middel om
ontmoeting in duo op te zetten*

Duo-werking in de praktijk

*Het Cultuurcafé als omkadering van
'Een paar apart'*

Cultuur als middel om ontmoeting in duo op te zetten

Vanuit 'Een paar apart' gingen we op zoek naar terreinen waarop we mensen die in armoede leven en mensen die niet in armoede leven met elkaar in contact konden brengen. Dit bracht ons bij cultuur, wat ons een uniek terrein leek om mensen mee te benaderen. Cultuur vertrekt niet vanuit problemen die mensen ervaren, zoals slechte gezondheid, ondermaatse huisvesting, ontbreken van werk en voldoende inkomen of moeilijkheden bij het opvoeden van kinderen. Cultuur vertrekt vanuit een plezier. Cultuur verrijkt het leven. Het draagt bij tot menselijke ont-plooiing.

Samen naar de film, naar een optreden van een muziekgroep, naar een toneelvoorstelling, naar een museum, samen op culturele uitstap in een andere stad, naar de opera of naar ballet: door de ruime waaier aan cul-turele activiteiten is er voor elk wel wat wils.

Iedereen welkom?

De indruk bestaat dat het culturele aanbod vrij toegankelijk is voor wie wil deelnemen. En dat wie niet deelneemt waarschijnlijk gewoon niet geïnteresseerd is. Helaas gaat dit niet op voor iedereen. Mensen in armoede nemen amper deel aan culturele activiteiten. Arm zijn sluit mensen op in hun huis. Mensen die in armoede leven zijn zelden lid van clubs of verenigingen of gaan nauwelijks naar film of theater.

Voor mensen die in armoede leven is het een absolute noodzaak dat er volop kansen gecreëerd worden om zelf te kunnen uitmaken of ze al dan niet willen deelnemen aan het culturele aanbod, en zo ja waaraan. Dit is hun recht. Niet willen deelnemen is een keuze. **Niet kunnen deel-nemen is uitsluiting.**

Door cultuur te kiezen als invalshoek kwamen we van in het begin volop in aanraking met drempels die mensen in armoede ervaren als ze deel willen nemen aan culturele activiteiten

Een aantal drempels kwamen onmiddellijk duidelijk boven drijven:

- Beperkt geldbudget
- Weinig tijd
- Onvoldoende zicht op informatie over het culturele aanbod en over het (letterlijk) bereiken van het aanbod
- Beperkte ervaring in het verwerken van de inhoud
- Moeilijk kunnen deelnemen zonder kinderen en/of partner.

Deze drempels wilden we met 'Een paar apart' zo snel mogelijk ondervangen.

- Kosten voor toegangskarten, vervoer en babysit worden voor alle deelnemers gefinancierd via het fonds Cultuurparticipatie voor mensen die in armoede leven (Ministerie van Cultuur draagt 80% van de kosten) en door extra projectgelden
- Informatie over het culturele aanbod wordt door de projectwerkster bijeengebracht en tijdens de caféavonden aangeboden in een infostand.
- Babysitters worden via 'Een paar apart' gezocht, en in overleg met de deelnemers ingeschakeld.

Door de drempels op deze manier te ondervangen, creëren we een zeer kunstmatige situatie, die bovendien nog eens van tijdelijke aard is (namelijk zolang het project loopt). We beseffen dit ten volle, en de deelnemers en deelnemsters van 'Een paar apart' eveneens. Zoals sommigen van hen zeggen: *'Dit kunnen ze ons al niet meer afpakken!'*

We hebben in de loop van het project dan ook gewerkt aan meer structurele maatregelen. We schreven een dossier 'Recht op cultuur: drempels die mensen in armoede belemmeren in hun culturele participatie'. Samen met deelnemers van 'Een paar apart' en samen met andere organisaties hebben we de inhoud van dit dossier regelmatig aangekaart bij collega's in aanverwante werkingen uit de sociale en culturele sector en bij beleidsmensen van de stad Antwerpen, van het OCMW van Antwerpen, van de Vlaamse en de Federale Overheid. Zo is er bijvoorbeeld een handleiding voor Antwerpse cultuurgebruikers in de maak. Het idee is ontstaan doordat er in Antwerpen geen handig overzicht bestaat met informatie over de verschillende cultuurhuizen (locatie, aanbod en wijze van tickets bestellen). Dit idee werd samen met een medewerker van het Apga (Antwerps Platform Generatiearmen) verder uitgewerkt. We maakten een tiental voorbeelden van goede informatie over cultuurhuizen en stapten daarmee naar de Cultuurcel van de Stad Antwerpen met de vraag dit te vervolledigen voor alle cultuurhuizen in de stad. Deze 'gids' is niet alleen nuttig voor mensen in armoede, die meestal weinig ervaring in culturele participatie hebben, maar evenzeer voor andere liefhebbers. De voorbeelden werden bij een aantal mensen in armoede getoetst op leesbaarheid en bruikbaarheid. De onderhandelingen met de stad worden verder opgenomen door een medewerker van het Apga.

'Da's niks voor mij'

Met het project wilden we ook zicht krijgen op eventuele drempels die blijven bestaan, zelfs indien de hierboven genoemde drempels verdwijnen. Met andere woorden: als argumenten als *'Ik kan het niet betalen'*, *'Ik heb geen tijd'*, *'Ik weet niet wat er te doen is'* of *'Ik heb geen babysit'* geen belemmering meer vormen, geraken mensen in armoede dan vanzelf naar culturele activiteiten?

We hadden graag ja gezegd. Dan zouden volgehouden inspanningen

naar het beleid om structurele maatregelen uit te werken rond inkom-prijzen, vervoer, informatieverspreiding, vorming over inhoudelijk aanbod en kinderopvang volstaan. De dialoog tussen het beleid en mensen in armoede over deze zaken is al volop aan de gang, met gelukkig al heel wat positieve resultaten tot gevolg.

Het antwoord is echter: nee.

Vanuit de ervaringen met 'Een paar apart' tot nu toe stellen we twee belangrijke redenen vast.

Schaamte over leven in armoede

Mensen in armoede vertellen ons dat ze zich minder voelen dan andere 'gewone' mensen die naar toneel of film, ballet of opera gaan. Ze zeggen dingen als: *'Ik voel me daar niet op mijn gemak'; 'Dat is niks voor mij'; 'Ik heb niet de juiste kleren om daar naar toe te gaan'; 'Ik voel me bekeken'; 't is precies of iedereen mij aangaapt'; 'Ik denk dat anderen mij te min vinden'; 'Mensen met problemen zoals ik horen daar niet thuis'.*

We noemen dit statusverlegenheid. Mensen schamen zich voor hun afkomst en voor hun thuissituatie. Ze lezen in de blik van anderen dat ze zich dienen te schamen over hun situatie van armoede en dat het ongepast is dat zij deelnemen aan een luxeproduct als cultuur. Er zijn toch zeker belangrijker zaken waar ze hun geld en tijd aan moeten besteden. Dit schaamtegevoel is soms zo overheersend dat het mensen in armoede telkens opnieuw weerhoudt om deel te nemen aan cultuur.

Een manier om die statusverlegenheid te verkleinen ligt in het herhalend deelnemen aan precies dat soort activiteiten waar men zich te min voor voelt. Het vraagt nogal wat motivatie en lef om vanuit een gevoel van schaamte de stap te zetten naar een cultureel gebeuren. Maar wie zich ertoe kan brengen, merkt dat de schroom langzaam vermindert. *'Ik had voor het eerst het gevoel dat ik als een gewone mens op straat liep, en niet als iemand met zoveel problemen'.* Hoe vaker men zo'n positieve ervaring kan meemaken, hoe dieper ze kan inwerken op het zelfwaardegevoel van mensen.

Deelname aan cultuur werkt op deze manier zeer helend voor mensen in armoede. Ze komen zo op plaatsen waar anderen ook komen. Samen

met hen bekijken ze een film of theaterstuk, slenteren ze door een museum of wonen ze een muziekoftreden bij. Ze krijgen het gevoel erbij te horen. Of hoe cultuur een hefboom tot integratie kan zijn.

Gebrek aan interesse in de omgeving

In bepaalde middens verwerf je status door deel te nemen aan culturele activiteiten. Het 'staat goed' om een bepaald theaterstuk gezien te hebben, af en toe naar de opera te gaan of te kunnen meepraten over een tentoonstelling. In deze middens verkeren armen meestal niet.

Deelname aan culturele activiteiten is doorgaans geen gespreksonderwerp in hun omgeving. Als niemand het belangrijk vindt of je naar een bepaald theaterstuk bent gaan kijken of als niemand je daarop aanspreekt, dan moet je al over een hele grote innerlijke motivatie beschikken om te blijven uitkijken naar cultuur.

Bekendmaking en kennismakingsgesprek

Het spreekt voor zich: mensen moeten eerst weten dat 'Een paar apart' bestaat vooraleer ze kunnen nadenken over eventuele deelname. Die eerste informatie kan mensen op verschillende manieren bereiken: door vrienden en kennissen, voorstellingsmomenten bij organisaties en verenigingen in de buurt, artikels in kranten en tijdschriften of via het Cultuurcafé.

Indien mensen zin hebben om meer te weten te komen over 'Een paar apart', volgt er een kennismakingsgesprek.

Tijdens de eerste kennismaking leggen we uit wat 'Een paar apart' inhoudt. We vertellen over de werkingen van vzw Recht-Op, het buurtwerk en de Cultuurcentra en over het aandeel van elke werking in het project.

Daarnaast polsen we naar motieven van eventuele toekomstige deelnemers. Mensen die niet arm zijn vertellen over hun motieven: *'Ik heb overschot van tijd, van kennis en van gekregen kansen, en ik wil dat overschot delen met mensen die uitgesloten worden.'* Of: *'Ik ben benieuwd naar wat ik niet ken en het avontuurlijk karakter van dit experiment spreekt me aan.'* Mensen die in armoede leven vertellen vaak: *'Ik krijg de kans op te trekken met mensen die minder problemen hebben dan ik, waardoor gesprekken niet altijd zwaar hoeven te zijn.'* Of: *'Ik voel me 'gewoner' doordat ik naast een 'gewone' mens loop.'* Of nog: *'Ik leer nieuwe dingen kennen die ik op eigen houtje niet zou ontdekken.'*

Het is vaak voor het eerst dat deelnemers in het kennismakingsgesprek stilstaan bij hun sociale positie in de samenleving. We vertellen uitgebreid over onze invulling van het begrip 'armoede' en benadrukken dat armoede niet enkel van financiële aard is.

Wie zich duidelijk tot een bepaalde groep voelt behoren, twijfelt meestal niet. Voor mensen die zich dicht bij het midden van de as 'kansarm-kansrijk' bevinden, is het vaak moeilijker om te kiezen. We

zoeken het dan samen verder uit. Uiteindelijk kiezen mensen zelf in welke groep ze zich het meest thuis voelen. Vanaf dan kunnen ze beginnen aan culturele uitstappen in duo.

Keuze van duo-partner

Als mensen voor de eerste keer naar een ontmoetingsmoment komen, stellen we hen voor aan andere deelnemers. Zo kunnen mensen uitzoeken met wie ze eens een keer op uitstap willen gaan. De verantwoordelijke van het Cultuurcafé helpt in aanvang de gemeenschappelijke interesses op elkaar af te stemmen.

Zoals zo vaak voelt het onwennig om met een vreemd iemand een afspraak te maken. Soms lijkt het wat op een 'blind date'. Eens die eerste koudwatervrees overwonnen, loopt het meestal gemakkelijker om een volgende keer een afspraak te maken. Deelnemers die al een tijdje meedoen vertellen dat het project vooraf heel kunstmatig en geforceerd lijkt, maar dat dat gevoel snel verdwijnt eens je mee doet.

Deelnemen aan 'Een paar apart' vereist een soort vlotheid in sociaal verkeer: mensen moeten contact leggen met anderen, vaak onbekenden. Ze moeten die contacten kunnen onderhouden. Het meeste werk moeten mensen hiervoor zelf leveren. Uiteraard ondersteunt de verantwoordelijke van het Cultuurcafé waar nodig.

Essentieel in het deelnemen aan 'Een paar apart' is het (leren) omgaan met verschillen. Precies omdat het gaat over mensen wier leefwereld vaak heel anders is dan de eigen leefwereld moeten deelnemers wennen aan de andere partner van het duo.

De verantwoordelijke van het Cultuurcafé vervult een belangrijke bemiddelingsfunctie. Hij/zij verheldert gevoeligheden van mensen, herkadert 'vreemd' overgekomen reacties of koppelt moeilijk communiceerbare wrevels terug.

Binnen 'Een paar apart' werken we niet met vaste duo's voor een welbepaalde periode. De samenstelling van de duo's en het aantal keren dat deelnemers met elkaar op stap gaan variëren naargelang de voorkeuren en de interesses van de deelnemers.

Keuze van uitstap

Waar mensen naar toe willen gaan, kiezen ze op basis van hun interesse. De keuze wordt beperkt door de regeling van het fonds Cultuurparticipatie voor mensen die in armoede leven (80% van de kosten voor ticket, vervoer en babysit worden gedragen door het Ministerie van Cultuur). Deze regeling is namelijk enkel van toepassing op het gesubsidieerde culturele aanbod. Voorstellingen uit het commerciële circuit kunnen dus niet. Dit is jammer. Commerciële huizen maken meestal op een heel ruime en aantrekkelijke manier reclame over hun aanbod, waardoor ze een groot bereik hebben. Veel mensen, ook mensen die in armoede leven, hebben daardoor het gevoel: *'Dit moet je gezien, gehoord of meegemaakt hebben'*. Wanneer ze deelnemen aan evenementen en optredens waar heel veel mensen bij willen zijn, hebben ze het gevoel 'erbij te horen'.

Niet alle deelnemers hebben van bij aanvang voeling met wat hen zou kunnen interesseren. Mensen die in armoede leven kregen in hun jeugd of in hun latere leven niet de kans om een voorkeur te ontwikkelen op cultureel vlak. Daarom voorzien we in een aantal hulpmiddelen: er

liggen brochures met het culturele aanbod ter inzage in het Cultuurcafé en er ligt of hangt ergens een stadsplan met de regeling van het openbaar vervoer. In het Cultuurcafé horen deelnemers anderen vertellen over wat ze een boeiende of minder leuke voorstelling vonden. Door in duo op stap te gaan nemen mensen elkaar soms mee naar dingen die de andere duo-partner niet kent. Mensen sporen elkaar aan om eens iets nieuws te proberen. Zo ontdekken ze wat hen bevalt.

Het Cultuurcafé als omkadering van 'Een paar apart'

Rond de duo-werking creëerden we een kader waarbinnen deelnemers elkaar konden ontmoeten. Dit werd het Cultuurcafé. Buurtwerk De Tired (van RISO-antwerpen) stelde haar lokalen ter beschikking. In aanvank stond het Cultuurcafé enkel open voor de deelnemers van 'Een paar apart'. Twee keer per maand kwamen deelnemers 's avonds naar het Cultuurcafé om wat te praten en om afspraken te maken om in duo op culturele uitstap te gaan.

Na enige tijd vonden we het spijtig dat het Cultuurcafé enkel open was voor de deelnemers van 'Een paar apart'. De instrumenten die we uitgewerkt hadden rond toeleiding van deelnemers naar culturele activiteiten waren immers eveneens nuttig voor andere bezoekers. We vroegen aan Buurtwerk De Tired om de samenwerking uit te breiden tot een actief partnerschap.

Bedoeling was om de ontmoetingskansen voor mensen te vergroten. Tegelijkertijd verruimde voor deelnemers van 'Een paar apart' ook het aanbod, door de mogelijkheid om deel te nemen aan activiteiten van het buurtwerk (vorming, ontspanning, animatie en buurtbetrokkenheid). Bovendien ontstonden door dit partnerschap mogelijkheden voor mensen om zich in te zetten als vrijwilliger in het buurtwerk. Dit geeft mensen nieuwe kansen om het gevoel te krijgen erbij te horen, om verbinding te maken met de samenleving en om zichzelf te ontplooiën.

We merkten echter dat het bereik van het buurtwerk te beperkt was. Er kwamen onvoldoende 'nieuwe' bezoekers bij. En zo groeide de idee om zelf maandelijks een cultureel aanbod aan te bieden, met de bedoeling een breder publiek aan te spreken. Tegelijkertijd gaf dit ons de mogelijkheid op een heel laagdrempelige manier cultuur aan te bieden.

We klopten aan bij Cultuurcentrum De Kern, onder wiens werkingsgebied het Kiel valt. Het Cultuurcentrum heeft een grote deskundigheid op het vlak van programmering en bekendmaking van culturele activiteiten. En het Cultuurcentrum was net op zoek naar een uitvalsbasis op het Kiel.

Het eerste seizoen verliep moeizaam: de programmering liep soms mis, de keuze van de muziekgroepen beantwoordde soms niet aan het karakter van het café en flyers en affiches waren niet tijdig klaar. Gaandeweg werd de samenwerking met Cultuurcentrum De Kern intensiever.

Het spontane overleg tussen Cultuurcentrum De Kern en 'Een paar apart' groeide uit tot een meer formeel overleg met nog andere partners in de wijk die sociaalculturele activiteiten en/of ontmoeting opzetten. Zo ontstond het sociaalcultureel overlegplatform Nova. In de schoot van het Novaplatform wordt momenteel driemaandelijks de Kielse KlankenKrant uitgegeven, met informatie over het sociaalculturele aanbod op het Kiel. Vanuit dit platform worden ook gezamenlijke initiatieven opgezet in de wijk. De verantwoordelijke van het Cultuurcafé bewaakt bij deze samenwerking met andere organisaties voortdurend dat er voldoende ontmoetingskansen zijn voor mensen die in armoede leven.

Identikit Cultuurcafé De Rits/Kiel

- Cultuurcafé De Rits/Kiel is ontstaan uit een samenwerking tussen RISO-antwerpen (buurt- en opbouwwerk in de stad) en vzw Recht-Op (een vereniging waar armen het woord nemen) en situeert zich in de Zuidrand van Antwerpen (Kiel, Valaar, Hoboken)
- Momenteel onder het beheer van vzw Recht-Op.
- Financiering personeel en werking: Stedenfonds Stad Antwerpen/Cultuur en OCMW-Antwerpen/Culturele en Maatschappelijke Ontplooiing.
- Financiering extra projecten of activiteiten: middelen van het district Antwerpen, van het fonds Cultuurparticipatie voor mensen die in armoede leven (Ministerie van Cultuur), van Creatief Schrijven en van ABC-Boekenstad.
- Cultuurcafé De Rits/Kiel neemt deel aan het overleg van de culturele centra van het District Antwerpen. Het district ziet het cultuurcafé als een 'soort cultuurcentrum' op het Kiel.
- Op vraag van het OCMW van Antwerpen is er sedert 2003 extra aandacht voor samenwerking met OCMW-diensten in de wijk (sociale centra en dienstencentra)
- Sedert het najaar 2004 is er extra aandacht voor samenwerking met Pina/A-partners

- **Verantwoordelijke:** Lieve Petit
- **Wat:** een ontmoetingsruimte voor een divers publiek, met een gevarieerd cultureel programma, zodat dit zowel een café als een cultuurhuis genoemd kan worden.
- **Met wie:** culturele partner is CC De Kern
sociale partner is Buurtwerk De Tiret (RISO-antwerpen)
- **Voor wie:** bewoners van de Zuidrand en daarbuiten
- **Waar:** De Bosschaertstraat 7, 2020 Kiel (ingang langs de parking op de Sint-Bernardsesteenweg)
- **Wanneer:** elke week open op donderdagavond van 20.00u. tot 23.00u., met afwisselend muziek-optreden, literair café, filmavond en cybercafé
- **Inkom:** gratis en consumpties aan goedkope prijzen

Identikit Cultuurcafé De Rits/Kiel

Naast de wekelijkse programmering werkt het Cultuurcafé op het Kiel ook nog aan:

- Uitstappen stimuleren in duo volgens de methodiek van 'Een paar apart'
- Culturele workshops organiseren van:
 - Vb.: Ontdek en kies je eigen stijl
 - Cursus tekenen
- Culturele evenementen in de wijk stimuleren:
 - Vb.: Winterwensenfeest (initiatief van het sociaalcultureel overlegplatform Nova)
 - Magical Mystery Tour (in het kader van Cultuurmaand van het District Antwerpen)
 - Kiele-watch (onderdeel van Liefhebber!, de Antwerpse Week van de Amateurkunsten)
 - Novaplatform (sociaalcultureel overlegplatform op het Kiel): regelmatig overleg rond wat er leeft op cultureel en ontmoetingsvlak in de wijk; gezamenlijke driemaandelijke uitgave van de Kielse KlankenKrant met overzicht van de belangrijkste activiteiten

- Opzetten van sociaalartistieke projecten:

Vb.: Leesbevorderingsprojecten 'Eiland van de Nevelen' en 'Hotel Jacuzzi' in samenwerking met Columba vzw. Aan de hand van een boek kwamen een educatieve medewerkster en de schrijfster van het boek vier keer samen met deelnemers; er gebeurde een introductie in bibliotheekgebruik, de thema's van de boeken vormden aanleiding tot gesprekken en deelnemers werden aangemoedigd om eigen bevindingen op papier te zetten. Op het einde werd er van die schrijfsels een tentoonstelling gemaakt, met een toonmoment voor breder publiek. Naast de leesbevordering was het de bedoeling om mensen die elkaar spontaan niet zouden ontmoeten met elkaar in contact te brengen.

Het eerste project 'Eiland van de Nevelen' gold als experiment (november '03). Hier werd gewerkt met één groep, samengesteld uit deelnemers van 'Een paar apart'. In het tweede project 'Hotel Jacuzzi' werden verschillende groepen betrokken: deelnemers van 'Een paar apart', deelnemers van het opbouwproject van RISO-antwerpen 'Kookpunt', gebruikers van Dienstencentrum De Liberty en bezoekers van Buurtwerk De Turet. Er waren regelmatig ontmoetingsmomenten tussen de verschillende groepen. Het toonmoment vond plaats in bibliotheekfiliaal nr. 10.

Identikit Cultuurcafé Borgerhout

- januari 2004 startte er in Borgerhout een tweede Cultuurcafé.
- Cultuurcafé Borgerhout is ontstaan uit een samenwerking tussen RISO-antwerpen (Buurt- en opbouwwerk in de stad) en vzw Recht-Op (een vereniging waar armen het woord nemen) en situeert zich in Borgerhout-Noord en Borgerhout-Zuid
- Momenteel onder het beheer van vzw Recht-Op.
- Financiering personeel en werking: Stedenfonds Stad Antwerpen/Cultuur en OCMW-Antwerpen/Culturele en Maatschappelijke Ontplooiing.
- Financiering extra projecten of activiteiten: middelen van het district Borgerhout en van het fonds Cultuurparticipatie voor mensen die in armoede leven (Ministerie van Cultuur).

- **Verantwoordelijke:** Hanne Schreurs
- **Wat:** een ontmoetingsruimte voor een divers publiek, met een gevarieerd cultureel programma, zodat dit zowel een café als een cultuurhuis genoemd kan worden.
- **Met wie:**
 - 1 cultureel overleg met Rataplan/Roma rond programmering sociale partner is Wijkcentrum De Shelter (RISO-antwerpen)
 - Voor wie: bewoners van Borgerhout en daarbuiten
 - Waar: Wijkcentrum De Shelter, Langstraat 102, 2140 Borgerhout
 - Wanneer: tweewekelijks open op woensdagavond van 20.00u. tot 23.00u., met afwisselend muziekoptreden en open café
 - 2 cultureel overleg met Rataplan/Roma rond programmering sociale partner is Buurtwerk De Drie Pleintjes (RISO-antwerpen)
 - Voor wie: bewoners van Borgerhout en daarbuiten
 - Waar: Buurtwerk De Drie Pleintjes, Linnaeusstraat 40, 2140 Borgerhout
 - Wanneer: maandelijks open op vrijdagavond van 20.00u. tot 23.00u., open café
- **Inkom:** gratis en consumpties aan goedkope prijzen

- Op vraag van het OCMW van Antwerpen is er sedert 2003 extra aandacht voor samenwerking met OCMW-diensten in de wijk (sociale centra en dienstencentra)
- Sedert het najaar 2004 is er extra aandacht voor samenwerking met Pina/A-partners.

Naast de tweewekelijkse programmering werkt het Cultuurcafé in Borgerhout ook nog aan:

- Uitstappen stimuleren in duo volgens de methodiek van 'Een paar apart'
- Culturele workshops organiseren:
 - Vb.: Workshop keramiek
 - Vertelworkshop (in het kader van Liefhebber!, de Antwerpse Week van de Amateurkunsten)
- Culturele initiatieven in de wijk stimuleren:
 - Vb.: Extra Cultuurcafé met theatervoorstelling in het kader van Cultuurmaand van het district Borgerhout)
- Sociaalartistieke projecten opzetten:
 - Vb.: Lees- en vertelproject Hotel Jacuzzi: dit project kwam er op vraag om aan gebruikers van het dienstencentrum 'vorming' te geven over kansarmoede. Vorming leek te formeel om contacten tussen senioren en mensen die in armoede leven op gang te brengen. Er werd gekozen om een vertel- en schrijfproject op te zetten rond het boek 'Hotel Jacuzzi': Het thema van dit boek is uitsluiting, een onderwerp waar zowel senioren als mensen die in armoede leven mee geconfronteerd worden.

Terwijl we met 'Een paar apart' werk maken van beleidsbeïnvloeding op het vlak van drempels die mensen die in armoede leven belemmeren in hun culturele participatie, moeten we diezelfde drempels ad hoc ondervangen in de Cultuurcafés. Anders kunnen mensen die in armoede leven gewoonweg niet instappen.

Daartoe werden allerlei hulpmiddelen voorzien.

Een aantal daarvan werden al vermeld: gratis tickets, vervoer en babysit.

De culturele informatiestand (via vzw Aeolus en eigen inzameling van brochures, tijdschriften, lokale kranten en jaarprogramma's) dient eveneens als ondersteuning.

Aanvullend is er in de cultuurcafés een internetaansluiting voorzien, zodat deelnemers via het internet culturele informatie kunnen opzoeken. Er is individuele begeleiding om mensen wegwijs te maken in het werken met internet.

Er ligt of hangt in de Cultuurcafés een stadsplan met vermelding van het openbare vervoer.

We bedachten ook een culturele menukaart. Die kaart is er gekomen om deelnemers voeling te doen krijgen met de reële kostprijs van deelname aan culturele activiteiten. Deelnemers krijgen per zes maanden fictief 124 Euro ter beschikking. Wanneer ze een ticket moeten 'betalen', trekken ze dit bedrag af van het beginbudget. Ook onkosten voor vervoer en reservering worden in rekening gebracht. Kinderen krijgen een aparte kaart, met eenzelfde budget. Tickets voor kinderen zijn meestal even duur als tickets voor volwassenen. Sommige mensen vullen zelf hun kaart in, anderen vragen hiervoor assistentie aan de verantwoordelijke van het Cultuurcafé.

Voor deelnemers van 'Een paar apart' werkten we een fotoboek uit. Dit hulpmiddel kwam er op vraag van deelnemers die niet weten wie er kandidaat is om duo mee te vormen. Dit komt omdat de groep voortdurend aangroeit en ook omdat er mensen naar het Cultuurcafé komen die niet deelnemen aan 'Een paar apart'.

Het fotoboek bestaat uit twee delen, waarbij elk deel een andere kleur als achtergrond heeft. Op elke bladzijde staat een foto van een deelnemer met zijn/haar naam erbij. Het fotoboek ligt tijdens het Cultuurcafé ter inzage. Deelnemers gebruiken het fotoboek weinig omdat er te wei-

nig informatie over mogelijke duo-partners in staat. Momenteel is er een nieuw ontwerp in de maak, gebaseerd op het principe van de vriendschapsboekjes. Mogelijks werkt dit beter doordat het meer informatie bevat over deelnemers. Vooral het ludieke karakter zou meer moeten aanspreken.

Ten slotte blijft het heel belangrijk om deelnemers persoonlijk uit te nodigen. Alleen zo voelen ze zich aangesproken om te komen.

*Grenzen en aandachtspunten bij de
methodiek*

*Kracht en toekomst van 'Een paar
apart' en van de Cultuurcafés*

Grenzen en aandachtspunten bij de methodiek

De methodiek van 'Een paar apart' heeft in de loop van het project zijn nut bewezen, maar werkt niet altijd en niet voor iedereen.

Deelnemers moeten bijvoorbeeld beschikken over een zekere dosis relatievaardigheid om te kunnen ingaan op het aanbod van 'Een paar apart'.

Ze moeten kunnen omgaan met elementen als vertrouwen en nabijheid, maar ook met spanning en conflict. Ze moeten ook over de vaardigheden beschikken om zich te kunnen engageren in een relatie met een tot dan toe onbekend iemand, die bovendien in een 'vreemde' leefwereld vertoeft.

Naarmate mensen meer gekwetst zijn in dit relationele domein, en over minder veerkracht beschikken, hebben ze minder mogelijkheden om dit soort nieuwe relaties aan te gaan of te onderhouden. Mensen die in armoede leven hebben vaak moeite om anderen toe te laten en te vertrouwen. Ook zijn zij niet gewend om te ervaren dat ze iets te geven hebben aan anderen.

De charme van 'Een paar apart' op dit vlak is dat deelnemers altijd de kans hebben om opnieuw aan te sluiten, ook al haken ze een tijd af. Daarnaast kunnen ze op verschillende niveaus deelnemen: gewoon naar het Cultuurcafé komen om iets te drinken en wat te praten, naar het Cultuurcafé komen om te genieten van een cultureel aanbod, instappen in het duo-idee of uitstappen plannen naargelang eigen interesse en op eigen tempo.

Deelnemers moeten ook 'tegen een stootje' kunnen. De uitsluiting die mensen die in armoede leven in de samenleving ervaren, sluipert geregeld ook het project binnen. Mensen die in armoede leven moeten voldoende weerbaar zijn om 'recht op' te blijven en het gesprek aan te gaan op het moment dat zij uitsluiting ervaren.

'Ik vind het vernederend dat de niet-arme partners altijd zeggen dat zij het drankje tijdens de pauze wel zullen betalen. Ik wil dat zelf ook wel eens betalen, maar krijg de kans niet. Op een bepaald moment heb ik hierover een gesprek gehad met mijn niet-arme duo-partner. Hij was zich niet bewust van het effect van zijn voorstel om te betalen. Maar hij snapte wel heel goed wat ik bedoelde.'

Deelnemers die niet in armoede leven dienen eveneens voldoende weerbaar te zijn om 'recht op' te blijven. Zo moeten ze in staat zijn als 'gids' op te treden zonder alles uit handen te nemen, zonder te veel stil te blijven staan bij de problemen die mensen die in armoede leven, ervaren. Ze moeten een houding aannemen die niet betuttelend of overbezorgd is, maar eerder de andere aanspreekt op zijn of haar mogelijkheden. Tegelijkertijd mogen ze er niet grenzeloos willen zijn voor de ander. Ze moeten voldoende hun eigen grenzen aangeven om te voorkomen dat ze ondergesneeuwd worden door de verhalen of vragen en behoeften van de ander. De confrontatie met iemands levensverhaal, vol met ellende en eenzaamheid, is vaak schokkend en indringend.

'Ik ga met iemand naar de film, en ik krijg er een hele boek bij.'

Verder mogen deelnemers geen te hoge verwachtingen hebben. Enerzijds merken we bijvoorbeeld dat mensen die niet in armoede leven graag rechtstreeks impact willen hebben op de situatie van armoede van hun arme duo-partners. Ze zien graag de directe invloed op de interactiestijl van mensen in armoede. Anderzijds voelen we bijvoorbeeld dat mensen in armoede snel beste vrienden willen worden met hun niet-arme duo-partners. Te hoge verwachtingen veroorzaken aan beide kanten van het duo de verzuchting *'Wat levert mijn inzet eigenlijk op?'*

Het moeilijkste in het verhaal van gearrangeerde ontmoetingen is dat niemand vooraf kan bepalen hoe een bepaalde inspanning overkomt bij de andere duo-partner. Hoe goed bedoeld ook: wat telt is hoe de andere het contact ervaart.

Deelnemers moeten ook oppassen voor negatieve vergelijkingsprocessen. Mensen die in armoede leven lopen het risico vast te lopen in hersenspinsels als *'Waarom kan mijn niet-arme duo-partner dit of dat wel en ik niet?'*

Mensen die niet in armoede leven verzanden soms in gedachten als *'Ik kan dit, dus moeten anderen dit ook kunnen.'*

Als organisatie dienen wij te zorgen voor een 'warm bad' voor alle deelnemers: ze moeten goed onthaald worden, wij moeten met hen oppassen voor emotionele uitputting, we moeten veel praten met hen over wat deelnemen aan 'Een paar apart' bij hen doet en we moeten hen 'soigner'.

En tot slot kan het ook zijn dat het niet 'klikt' tussen duo-partners. Een gezamenlijke interesse in culturele activiteiten is een goed begin, maar vormt geen garantie op succes. Er moet voldoende ruimte ingebouwd worden om spontane processen een plaats te geven.

De doelstelling van het project, namelijk mensen die in armoede leven individueel in contact brengen met mensen die niet in armoede leven, geeft ook een aantal grenzen aan:

- Deelnemers gaan per twee op uitstap, per uitzondering per vier, maar daar stopt het. Meer mensen samen op uitstap neigt naar groepsactiviteiten, en in groep 'gedragen' mensen zich anders dan per twee of per vier. Ook de omgeving kijkt anders naar een gezelschap van twee of vier mensen, dan naar een grotere groep. We gaan dus niet in op de vraag van sommige deelnemers om met een grotere groep weg te gaan. Wel zoeken we naar manieren om via andere wegen tegemoet te komen aan de nood van mensen om in groep dingen te ondernemen, bijvoorbeeld via groepsuitstappen van het buurtwerk.
- Deelnemers gaan steeds in duo's van arm en niet-arm op uitstap. Ook al vragen mensen om 'onder elkaar' weg te kunnen gaan, of als gezin op zich: het doel van 'Een paar apart' geeft aan in welke samenstelling mensen op uitstap gaan. Mensen worden daarvan zeer goed op de hoogte gebracht bij aanvang van het project, via het kennismakingsgesprek. Ook tijdens hun verdere deelname komt dit geregeld terug ter sprake. Ook hier zoeken we naar manieren om via andere wegen tegemoet te komen aan de nood van mensen op dit vlak, bijvoorbeeld via daguitstappen in het kader van 'Vakantie voor allen' (Regeling van het Ministerie van Toerisme).

Veel deelnemers die in armoede leven kampen met een aantal persoonlijke problemen. De mogelijkheden om binnen 'Een paar apart' mensen individueel te ondersteunen is beperkt. We bieden mensen uiteraard een luisterend oor. Voor meer diepgaande ondersteuning verwijzen we mensen door naar vzw Recht-Op. 'Een paar apart' is daarvoor duidelijk ingebed in de werking van vzw Recht-Op: de verantwoordelijken van de Cultuurcafés hebben hun bureau bij de werking van vzw Recht-Op (Kiel en Borgerhout). De verantwoordelijken van de Cultuurcafés vormen een gezamenlijk team met de werking van vzw Recht-Op (Kiel en Borgerhout) en met de hele werking van vzw Recht-Op. vzw Recht-Op draagt de tewerkstelling van de ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting.

Voldoende mensen werven die niet in armoede leven blijft een moeilijkheid binnen 'Een paar apart'. We blijven zoeken naar manieren om ze te vinden, te selecteren en te motiveren. De toestroom van mensen die niet in armoede leven houdt geen gelijke tred met die van mensen die in armoede leven.

Het vinden van financiering voor een blijvende tewerkstelling van ervaringsdeskundigen in de armoede en sociale uitsluiting blijft zeer moeilijk.

Ook het bijeen vinden van voldoende middelen om de werkingen van de Cultuurcafés verder uit te bouwen, blijft een voortdurende en tijdrovende opdracht. Continuïteit is tot nu toe nog niet gegarandeerd.

De Morgen - Sigmund

Kracht en toekomst van 'Een paar apart' en van de Cultuurcafés

Verhoogt 'Een paar apart' de capaciteiten van mensen om sociale contacten aan te gaan? Leidt de deelname van mensen in 'Een paar apart' tot uitbreiding van hun netwerk ook buiten het project, vanuit een verhoogd vertrouwen? In welke mate het aanvankelijk georganiseerd contact verder kan uitgroeien tot een zelfstandige, informele relatie over langere tijd is afhankelijk van heel wat factoren.

Duidelijk is dat het antwoord op bovenstaande vragen vooral niet voorspelbaar is en zeker niet maakbaar. Er schuilt trouwens een paradox in het denken over 'Een paar apart': misschien moeten we meer sturend optreden om vrijwilligers meer te vormen en te trainen in het omgaan met elkaar. Tegelijkertijd zou een te formeel sturend aanbod het informele karakter van de relatie teniet doen.

Zeker is dat de ontmoetingsmomenten van de Cultuurcafés een leeromgeving bieden op het vlak van het aangaan en onderhouden van sociale relaties. Er kan geoefend worden in geven en nemen. Mensen kunnen er samen zijn met anderen, zonder functioneel doel. Het geeft aan mensen die in armoede leven een tijdelijk rustpunt, een kans om nieuwe fysieke en psychische energie op te doen. Batterijen worden opgeladen. Voor mensen die in armoede leven is het niet vanzelfsprekend om zich dit recht op ontspanning toe te eigenen.

'Ik heb leren genieten. Ik probeer mijn problemen naar achter te schuiven als ik naar een voorstelling ga. Vroeger praatte ik altijd over mijn problemen. Nu probeer ik mij te ontspannen, maar dat is niet gemakkelijk.'

De kracht van de duo's ligt in het intermenselijk contact zonder meer. Begrippen zoals continuïteit, vertrouwen, trouw, geduld, persoonlijke solidariteit en het besef door een medemens de moeite waard gevonden te worden, maken de contacten tot een hoopgevende houvast.

Voor mensen die in armoede leven komt 'Een paar apart' tegemoet aan de fundamentele menselijke nood aan verbondenheid en aan het besef ergens bij te horen. Ze krijgen toegang tot nieuwe informatiebronnen en tot andere ervaringswerelden. 'Een paar apart' kan voor hen een beweging op gang brengen om vooruit te gaan.

Voor mensen die niet in armoede leven werkt dit project sensibiliserend en solidariserend. Het zet mensen aan zich vragen te stellen bij hun eigen referentiekader. De aandacht voor wie niet vanzelf aansluiting vindt bij alle aspecten van de samenleving vergroot.

'Ik ben lid van een wandelclub. Ik merk nu dat er soms mensen zijn die na 1 keer meedoen niet meer terugkomen. Ik durf nu sneller eens telefoneren of langsgaan om te vragen of ze de volgende keer terugkomen.'

Hebben deze nieuwe relaties de kracht om individuele patronen en ingeslepen gewoontes van relaties aangaan bij te sturen of te corrigeren? Duo's kunnen niet zomaar herstellen wat maatschappelijke structuren en normen teweeg brengen aan uitsluiting in het sociaal gebeuren. Op individueel niveau kunnen ze wel een vermindering van stress teweeg brengen. Ze kunnen mensen nieuwe hoop geven en een nieuw perspectief van waaruit men tegen het leven aankijkt.

Betekent 'Een paar apart' een stap tot opwaartse mobiliteit op de sociale ladder? Indien de relatie met de duo-partner ervaren wordt als een betekenisvolle positieve relatie, verhoogt dit dan de kans op opwaartse mobiliteit? Het project is te jong om meetbare effecten te zien op dit vlak.

Wel zien we het 'empowerende' effect:

'Ik ga nu ook alleen binnen op plekken waar ik vroeger niet binnen durfde te gaan. Ook plekken die niets met cultuur of zo te maken hebben.'

'Ik voel me veel meer waard nu, ik heb voor het eerst het gevoel gehad als een 'gewone' mens over 't straat te lopen, naast andere 'gewone' mensen. Ik ben nu ook iemand.'

In de toekomst kunnen de Cultuurcafés fungeren als ontmoetingsplaats voor nog andere groepen mensen die elkaar spontaan niet of zelden ontmoeten. Zo zijn er gesprekken bezig met het Project Integratie van Nieuwkomers in Antwerpen (PINA) van de Stedelijke Integratiedienst Antwerpen (DIA). Zij haalden inspiratie uit de methodiek van een 'Een paar apart' om hun project A-partners op te zetten. Het project A-partners brengt nieuwkomers en autochtonen in vier bijeenkomsten samen rond wederzijdse kennismaking. PINA is op zoek naar ontmoetingsplekken om nieuwkomers en Belgische mensen te laten aansluiten na hun deelname aan het project 'A-partners'. De Cultuurcafés lijken zeer aangevoelen om de wederzijdse kennismaking tussen nieuwkomers en autochtonen te laten verlopen. Momenteel nemen al een aantal A-partners deel aan de Cultuurcafés.

Maar we willen een nog intensievere samenwerking aangaan via deelname aan 'Een paar apart'. Ook het Huis van het Nederlands wil meestappen in deze samenwerking. Concreet zullen duo's van allochtonen en autochtonen op culturele uitstap gaan. Daarvoor is het wel noodzakelijk dat PINA ondersteuning biedt om duo's samen te stellen en de uitstappen op te volgen en instaat voor de bemiddeling en onderhandeling tussen voor elkaar 'vreemde' mensen.

In 2004 startte 'Aangen@me kennismaking', een project van RISO-antwerpen en vzw Recht-Op. Een tandem van een ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting en een opbouwwerkster werkt dit project uit. Doelstelling is om mensen die in armoede leven in contact te brengen met mensen die niet in armoede leven. Deelnemers worden met elkaar in contact gebracht op basis van hun gemeenschappelijke interesse in computertoepassingen. Bijkomende doelstelling vormt het verhogen van de kansen bij mensen die in armoede leven om vertrouwd te raken met het gebruik van de computer.

Met 'Aangen@me kennismaking' staan we met 'Een paar apart' voor een nieuwe uitdaging. De toekomst zal uitwijzen of de methodiek inzetbaar is in andere toepassingsgebieden.

Kortom: de Cultuurcafés evolueren tot waardevolle plaatsen om gearrangeerde ontmoetingen tot stand te brengen tussen mensen die elkaar spontaan moeilijk tegenkomen. Mensen die in armoede leven en mensen die niet in armoede leven, allochtonen en autochtonen: de Cultuurcafés zijn plekken bij uitstek om een meer solidaire samenleving te realiseren.

